

UDK:376.54.(371)

Dilrabo XUDAYQULOVA,
Renessans ta'lim universiteti katta o'qituvchisi
E-mail: Xudaykulovadilrabo78@gmail.com

NamDPI dotsenti, PhD B.Ataxanov taqrizi asosida

THE IMPORTANCE OF INCREASING STUDENTS' MOTIVATION TO LEARN IN THE LEARNING PROCESS

Annotation

The article notes that increasing the motivation of students to know is an important part of the educational process, which serves not only their personal development, but also to be useful to society as a specialist in the future, creative, strong and responsible personnel from motivated students are important for the sustainable development of any country.

Key words: Education, process, profession, Student, Activity, Activity, motive, quality, result, formation.

ВАЖНОСТЬ ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ К ОБУЧЕНИЮ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье отмечается, что повышение мотивации студентов к знаниям является важной частью образовательного процесса, которая служит не только их личностному развитию, но и тому, чтобы в будущем они были полезны обществу как специалисты, творческие, сильные и ответственные кадры из мотивированных студентов важны для устойчивого развития компании в любой стране.

Ключевые слова: Образование, процесс, профессия, студент, деятельность, действенность, мотив, качество, результат, становление.

TA'LIM JARAYONIDA TALABALAR BILISH MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING AHAMIYATI

Annotatsiya

Maqolada talabalar bilish motivatsiyasini oshirish ta'lim jarayonining muhim qismi ekanligi, bu nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishiga, balki kelajakda mutaxassis sifatida jamiyatga foydali bo'lishiga ham xizmat qilishi, motivatsiyali talabalardan kelajakda ijodiy, kuchli va mas'uliyatli kadrlar yetishib chiqishiga oid tahlillar qayd etilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, jarayon, kasb, talaba, faollik, faoliyat, motiv, sifat, natija, shakllanish.

Kirish. Dunyo taraqqiyoti eng avvalo, ta'lim-tarbiya jarayoniga yangicha yondashuvni, innovatsion texnologiyalarni tatbiq qilishni taqozo etadi, chunki, bu o'z-o'zidan barcha sohalar rivojlanishi va taraqqiyoti uchun birlamchi sabab va asos rolini o'ynaydi. Shunga ko'ra, navqiron avlodni jismonan sog'lom, intellektual rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, qat'iy hayotiy pozitsiyaga ega, vatanga sodiq qilib tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ilmga intilish, bilish faolligini oshirish muhim vazifa sanaladi. Binobarin, har bir davlat va jamiyat ravnaqi yosh avlodning kamoloti, intilishi, shijoati bilan uzviy bog'liq. Shu ma'noda, yurtimizda davlat byudjetidan ijtimoiy sohaga, jumladan, ta'lim tizimi islohotlariga yo'naltirilayotgan sarmoyalar muntazam oshib borayotgani, ta'lim sohasidagi qonunlar va davlat dasturlari doirasida yuqori malakali kadrlar tayyorlash, ilm-fan va ishlab chiqarishning samarali integratsiyalashuvini ta'minlash, yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashdek dolzarb vazifalar muvaffaqiyatli bajarilayotgani alohida e'tirofga molikdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Talabalar bilish motivatsiyasi – ularning bilim olishga bo'lgan qiziqishi, ilmiy jarayonlarga nisbatan faolligi va intilishi darajasini belgilaydigan muhim omil bo'lib, mazkur masalaga falsafiy yondashuvni taqozo etadi. Bu motivatsiya ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, shaxsiy rivojlanishni ta'minlash va zamonaviy jamiyatning talablariga javob beradigan malakali mutaxassislarni tayyorlashda asosiy rol o'ynaydi.

Amalga oshirilgan tadqiqot va tahlillar shundan dalolat beradiki, bilish motivatsiyasining ahamiyati o'ziga xos jihatlarga ega

Fanga qiziqish uyg'otish – talabalar bilish motivatsiyasi yuqori bo'lganda, ular faqatgina baho yoki diplom uchun emas, balki fanni chuqur tushunishga intiladilar. Bu ularning tanlangan sohada muvaffaqiyatli bo'lishiga yo'l ochadi.

Mustaqil o'rganishga rag'bat – motivatsiyasi yuqori talabalar o'zlari qo'shimcha adabiyotlarni o'rganish, tadqiqotlar o'tkazish yoki yangi ko'nikmalarni o'zlashtirishga tayyor bo'ladi. Bu esa ularning bilim olish jarayonidagi faolligini oshiradi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirish – bilish motivatsiyasi talabalar fikrlash doirasini kengaytiradi va ularni muammolarga ijodiy yondashishga bir so'z bilan aytganda masalaga mustaqil, ijodkorlik, yaratuvchilik pozitsiyasida qarashni rag'batlantiradi. Bu ko'nikmalar taraqqiyot garovi bo'lib, jamiyat va ishlab chiqarish jarayonlarida talab etiladi.

bilish motivatsiyasi talabalar mustaqil qarorlar qabul qilish qobiliyati rivojlantirishi orqali ularni o'z tanlovlarida mustaqil bo'lishga, o'quv va ish jarayonidagi to'siqlarni, o'ziga xos qiyinchiliklarni mustaqil ravishda o'zi yengib o'tishiga kuch beradi, o'rgatadi, ularda qilinishi kerak bo'lgan ishga nisbatan mas'uliyat hissini rivojlantiradi.

Dars jarayonining samaradorligini oshirish motivatsiyasi esa talabalarni dars jarayonida faol qatnashishiga, nafaqat atrofida qilargalarga balki, o'zni o'ziga ham savol berish orqali mas'uliyatni his qilishiga, faollashtiruvchi savollarni aniqlashtirishga, bahs va munozaralarda mushohada qobiliyatini kuchayishiga sabab bo'lishi bilan birga o'quv jarayonining jonlanishiga va bilim sifatining oshishiga olib keladi.

Bilish motivatsiyasini oshirish usullari:

Qiziqarli ta'lim materiallari tayyorlash O'qituvchi darslarda yangi va interaktiv materiallardan foydalanishi, amaliyotda qo'llanadigan misollar keltirishi talabalar bilish qiziqishini oshiradi.

Interaktiv usullardan foydalanish:

Jamoaviy ish.

Keysli tadqiqotlar.

Rolli o'yinlar va simulatsiyalar.

Talabalar bilish muvaffaqiyatlarini baholash: maqtov va rag'batlantirish orqali talabalar bilimga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytirish mumkin.

Ijtimoiy dolzarb masalalarni muhokama qilish: ta'lim jarayonida zamonaviy jamiyat uchun muhim bo'lgan muammolarni muhokama qilish talabalarda mas'uliyat hissini uyg'otadi va bilim olishga qiziqishni oshiradi.

O'zlashtirishni individuallashtirish: har bir talaba bilimi, qobiliyati va qiziqishlarini hisobga olgan holda, ularga mos topshiriqlar berish motivatsiyani kuchaytiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Interaktiv metodlar – ta'limda o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, ularda mustaqil tafakkur, mantiqiy xulosa chiqarish, fikr almashish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan usullardir. Bunday metodlarda talabaning faolligi, boshqa talabalar bilan hamkorligi ustun bo'ladi, bu esa nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun ayni muddao. Ma'lumki, motivlashtirish – bu ruhiy omil bo'lib, talaba faolligining manbai, sababi, dalili va har xil ehtimollaridir. U talabalarni bilim asoslarini, ko'nikmalarini, mutaxassislik fanlarini havas, qiziqish bilan o'rganish yo'lidagi jonli mehnat faoliyatiga rag'batlantiruvchi kuchli vositadir. Ya'ni motivlashtirish – bu talabalarni bilim olishdagi faolligini oshirishning psixologik (ruhiy) yo'llar bilan maqsadga muvofiq yo'naltirishdir. U esa muayyan ehtiyojni qondirish bilan bog'liq [1]. Ehtiyoj esa sabablarda namoyon bo'ladi, chunki ehtiyoj – odamlarni harakatga intiltiruvchi, qo'zg'atuvchi motivdir. Shu asnoda talabalarda bilim egallash ehtiyojini shakllantirish zarurati paydo bo'ladi. O'qituvchining vazifasi bir tomondan talabalarda bilim egallash ehtiyojini shakllantirish yo'llarini izlash, topish, o'quv jarayoniga ularni tadbqiq etish bo'lsa, ikkinchi tomondan bilim olish ehtiyojini qondirish faoliyatini takomillashtirish va uni muvofiqlashtirib borishdan iboratdir. Talabalar bilim egallash jarayonida faolligini oshirishda asosan mayl, qiziqish va ehtiyojlarini shakllantirish maqsadga muvofiqdir.

Oliy ta'lim muassasalarida talabalarining faolligi garchi ikkita alohida jarayon holatini ifodalagandek tuyulsa-da, biroq, ular o'rtasidagi o'zaro integratsiyaga asoslanuvchi yaxlit, bir butun jarayonda yuz beradigan hatti-harakat ko'rsatkichi hisoblanadi [2]. Talabalarda faolligining yuzaga kelishi, bir tomondan, ta'lim samaradorligini, shuningdek, uni hosil qilishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat natijasi, mahsulini ifodalaydi. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarining faolligini shakllantirish bozor munosabatlari sharoitida malakali mutaxassisning tayyorlanganligidan ham dalolat beradi.

Ma'lumki, oliy ta'lim muassasalarida o'quv-bilish faoliyatining subyekti talaba sanaladi. Shu bois ijtimoiy-pedagogik asoslarga ega ta'lim markazida uning shaxsi, ongi, ham o'rganilayotgan olamga, ham o'quv-bilish faoliyatidagi hamkorlariga: talabalar, ularning ta'lim olishlarini tashkil etuvchi va yo'naltiruvchi o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabat yotadi. Bu masala barcha davrlarda birdek ahamiyat kasb etib kelgan.

Talabaning faolligi uning bilish jarayonidagi intellektual mulohazasida, umumiy va alohida topshiriqlarni bajarishida namoyon bo'ladi [3]. Bu xususiyatlar talabalarining faqatgina yuqori darajadagi bilim olishini kafolatlab qolmay, balki uning hayotiy faoliyati, ya'ni talaba shaxsining shakllanishi, uning amaliyotga, hayotga bo'lgan faol munosabati uchun xarakterlidir. Shu sababli o'quv-bilish faolligini rivojlantirish shaxsning faol hayotiy qarashlarini shakllantirish deb bema'lol aytish mumkin.

Tahlil va natijalar. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarining o'quv-bilish faoliyatining yana bir farqli jihati uning o'ziga xos tarzda tashkil etilish mazmuniga egaligi sanaladi. Talabalarining o'quv-bilish faoliyati maqsadi ham, mazmuni ham, turlari ham dasturga kiritilganligi bois, ular jalb etilayotgan ta'lim jarayoni turlicha kechishi; subyekt (talaba) kuchi faolligi, mustaqilligi, turlicha sarf etilishi bilan borishi mumkin. Ayrim holatlarda talabalarining o'quv-bilish faoliyati jarayon sifatida taqldiy, reproduktiv (mahsuldor), izlanishli, ijodiy xarakterga ega bo'lishi mumkin. O'quv-bilish faoliyatining tashkil etish mazmuni oxirgi natija – egallangan bilim, ko'nikma va malakalarining xarakteriga ta'sir etadi [4].

Talabalarining bilim egallashdagi faolligini oshirish mexanizmlari sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

1) o'quv mashg'ulotlarini shunday tashkil etish kerakki, bu ularning o'qituvchi bilan bir-birlari bilan ko'proq aloqada bo'lishlari uchun imkon yaratsin;

2) mavzu bo'yicha talabalarni qiziqitirgan savollarga javobni dars oxiriga surmay, savol tug'ilgan zahoti javob berishni uddalash muhim ahamiyatga ega, hattoki savol mavzuga to'g'ridan-to'g'ri bog'lanmagan taqdirda ham;

3) talabalarining o'qish va o'rganishda erishgan har qanday yutuqlarini yuqori baholash va rag'batlantirib borish;

4) talabaning o'z imkoniyatlaridan to'liq foydalanishi, bilimini namoyish qilishi uchun javoblariga noto'g'ri izoh bermaslik va sabr – bardosh bilan sharoit yaratib berish;

5) ularning tashabbusini rivojlantirish va mavjud vositalar yordamida rag'batlantirib borish;

6) o'qitishning texnik vositalaridan foydalanishda talabalarining passiv kuzatuvchi pozitsiyasida qolishlariga yo'l qo'ymaslik, o'qitishning zamonaviy, interaktiv usullaridan samarali foydalanish;

7) talabalar bilimini baholashda adolatlilik tamoyiliga qat'iy rioya qilish. Toki talabalar mehnati va qobiliyatiga, bilim zakovatiga yarasha taqdirlanmas ekanlar, ular faol bilim egallashga harakat qilmay qo'yadilar.

8) ta'lim mazmunini talabalar aqliy qobiliyati darajasida qabul qiladigan hajm va murakkablikda yetkazish;

9) o'qituvchi pozitsiyasi: — og'ir-bosiqlik, qattiqqo'llik, zarur holatlarda beparvolik (talabaning ayrim kamchiliklariga), nisbatan yon bosuvchilik, talabchanlik, quvnoqlik, kasbiy bilimdonlik, pedagogik qobiliyatlilik talab qilinadi. Aksincha, dimog'dorlik, asabiylilik, reyting ballarini pasaytirish, qog'ozbozlik, o'ta nasihatguylik, dekanatlarga norozi tarzda murojaatlar talabalarni asabiylashtirib, qaysarligi ortishiga bilim olishidagi faolligining susayishiga olib keladi. O'qituvchi mehnatining murakkabligi har bir talaba ko'ngliga yo'l topishda, har bir shaxsdagi imkoniyatlarning rivojlanishiga sharoit yarata bilishidir.

Hozirda o'quv dasturlari qisqacha nazariy bilimlar berishdan keyin birdaniga amaliy mashg'ulotlar bilan boshlanadi. Aslida faqat nazariyani yaxshi bilgandagina amaliy mashg'ulotlarga o'tish to'g'ri bo'lishini amaliyotning o'zi tasdiqlab bo'ldi. Shuning uchun ham talabalarda o'z bilimlarini yanada kengaytirish, chuqurlashtirish istagi paydo bo'lishi uchun avvalo nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash masalasi muhim hisoblanadi.

Talabalarining bilim olishga qiziqishlarini oshirish uchun mavjud muammolar o'rganilib, ixtisoslik bo'yicha guruhlariga bo'linib, alohida mavzular bo'yicha yechim topish taklifi bilan talabalar e'tiboriga havola etilishi, muammoning qandaydir e'tiborga sazovor yechimini topgan talabalarni rag'batlantirish usullari ishlab chiqilishi lozim. Bu usul ham talabalarining o'qib o'rganishga bo'lgan qiziqishi va faolligini orttirishga yordamlashadi.

O'qituvchi eng so'nggi ilmiy g'oyalarni, fan yutuqlarini bilishi shart. Agarda har gal yangi axborot manbai talabalarining o'zi bo'lib, o'qituvchi hodisalar ketidan sudralib qolsa, tez orada uning na pedagogik, na tarbiyaviy nufuzidan asar qoladi. O'qituvchining keng dunyoqarashi, har qanday savolga qoniqarli javob topa bilishi, yangiliklarni sharhlay olishi, talabalarda unga va o'rgatayotgan fanga nisbatan hurmat tuyg'usini tarbiyalaydi. O'qituvchining o'quv jarayonida talabalar diqqatini jalb etish, umumiy til topish, turli masalalarni hamma talabalar orasida muhokama qilish, axloqiy fazilatlar va muomala madaniyati masalalariga to'g'ri yondashish ham talabalarining bilim olishdagi faolliklarini oshirishga yordam beradi.

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rinda shuni ta'kidlash joizki, talabalarining bilim egallashdagi faolliklarini oshirish uchun o'qituvchi o'z sohasi bo'yicha keng ko'lamli bilimlarga ega bo'lishi, darslarni qiziqarli misollar, ibratli hikoyalar, hayotiy tajribada ko'rilgan voqealar va xulosalar asosida o'tkazishi, dars paytida talabalarining qiziqishlarini e'tiborga olishi, bag'ri kenglik bilan har qanday savollarga javob topishga harakat qilishi lozim bo'ladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalaridan samarali foydalanish, darslarni zamonaviy texnik vositalar, tarqatmali materiallardan keng foydalanish talabalarni o'quv-bilish faoliyatini yanada yaxshilaydi. Har bir fanning o'ziga xos tomonlari, talabalarni o'ziga jalb etadigan xususiyatlari bor, albatta. Ayniqsa, ixtisoslik fanlarida bunday jihlatlar ko'p, nazarimizda. Ixtisoslik fanlari bo'yicha talabalarining

bilim olish faolligini oshirish uchun o'rganilayotgan fanning insoniyat hayoti va taraqqiyotidagi roli, mamlakat iqtisodiyoti va salohiyatidagi o'rni juda mukammal yoritib berilishi kerak. Shundagina talaba mazkur fanni chuqurroq o'rganishga harakat qiladi.

Demak, ta'lim jarayoni sifat va samaradorligi bevosita o'qituvchi va talabalarning o'zaro faolligiga asoslanadi. Shu boisdan o'qituvchining asosiy e'tibori talabalarda bilish motivlarini shakllantirishga qaratilmog'i zarur.

ADABIYOTLAR

1. Маслоу А.Г. Мотивация и личность. СПб. : Питер. 2016. 290 с.
2. Муслимов Н.А., Рахимов З.Т., Хўжаев А.А. Касбий педагогика. Дарслик. Тошкент «Ворис» нашриёти – 2020. 517 б.
3. Подымова Л.С. Инновационность субъекта образования в контексте модернизации высшего педагогического образования // Педагогическое образование: вызовы ХХИ века. – М.:МПГУ, МАНПО, 2015.– С.32-37.
4. Управление учебно-познавательной деятельностью студентов в процессе обучения [Электронный ресурс] / В.Н. Зайченко. УРЛ: http://vuzirossii.ru/publ/upravlenie_uchebno_poznavatelnoj_deyatelnostju_studento_v_v_prosesse_obucheniya (дата обращения: 08.03.2018)
5. http://vuzirossii.ru/publ/upravlenie_uchebno_poznavatelnoj_deyatelnostju_studento_v_v_prosesse_obucheniya (дата обращения: 08.03.2018)